

MERCÈ RODOREDA

—

AVUI, QUE ENS SÓN
FAMILIARS LA BROWNING
I ELS GÀNGSTERS

Edició de Mercè Ibarz

comanegra

TAULA

Nota a l'edició	11
<i>Locomotora fugaç i potent, per Mercè Ibarz</i>	13
ENTREVISTES	27
Parlant amb Maria Vila	29
Una conversa amb Mercè Plantada	33
Parlant amb S. Juan Arbó	39
Agustí Esclasans	46
Ganes de parlar amb C. A. Jordana	54
Una estona de conversa amb Miquel Llor	61
Parlant amb Maria Teresa Vernet	67
Una estona, i més, parlant amb Tomàs Roig i Llop	72
Parlant amb Carles Soldevila	80
Parlant amb Apel·les Mestres	90
Parlant amb Eduard Serra (Òscar)	98
Parlant amb el dibuixant Santsalvador	103
Parlant amb Plàcid Vidal	109
Parlant amb Alfons Maseras	116
Parlant amb Llucieta Canyà	123
CRÒNIQUES	129
L'altre dia, a l'Ateneu. Glossa als mots bel·licistes d'una poetessa	131
Adeu a l'estiu	134
Cada any, en aquest temps...	137
Nadal	141

REPORTATGES	145
La muller i la filla de Francesc Macià en la intimitat	147
Coll de Nargó	157
Les falles de Sant Josep	163
UNA NOTA BIOGRÀFICA	171
Frederic Chopin - George Sand	173
CRÍTICA I RETRATS DE CINE	179
Vampiresses d'ahir i d'avui	181
El petit protagonista de <i>Sor Angèlica</i> , Armando Seville	185
Mae West	188
Norma Shearer	190
Mary Pickford	194
<i>Don Quixot</i> , Pabst	196
Charles Laughton, en <i>La vida privada d'Enric VIII</i>	199
CRÍTICA DE TEATRE	201
L'estrella dels miracles	203
<i>Revista de Catalunya</i>	206
CRÍTICA DE LLIBRES	211
<i>Joana Mas</i> , Anna Murià	213
<i>La revolució moral</i> , Anna Murià	215
<i>Madrid</i> , Josep Pla	218
<i>El vagabund</i> , Prudenci Bertrana	221

<i>Pina, la italiana del dancing</i> , Pere Coromines	223
<i>Siluetes epigramàtiques</i> , Tomàs Roig i Llop	226
<i>Hi ha homes que ploren perquè el sol es pon</i> , F. Trabal	228
<i>Una altra mena d'amor</i> , Delfí Dalmau	230
<i>Anna Karénina</i> , Lleó Tolstoi	232
<i>Final i preludí</i> , Maria Teresa Vernet	234
<i>La sonata a Kreutzer</i> , Lleó Tolstoi	236
<i>Revista de Catalunya</i>	238
<i>Història d'una noia i vint braçalets</i> , Rosa M. Arquimbau	240
<i>Peikea, princesa caníbal</i> , Aurora Bertrana	241
<i>L'assaig de la vida</i> , Plàcid Vidal	243
<i>Passa un infant</i> , J. Navarro Costabella	245
<i>L'oreig al desert</i> , Miquel Llor	247
HUMOR, PARÒDIA, SÀTIRA (Seccions «Anti-Be» i «Ta-Bola»)	249
Anti-Be	251
Com han passat l'estiu alguns dels nostres intel·lectuals	255
Després de la victòria unànime dels partits d'Esquerra, Dreta, Centre i Recó	264
Lletres obertes dels intel·lectuals a l'Anti-Be	271
Suïcidi de l'Anti-Be i naixement de Ta-bola	274
Disbarats	276
Espurnes	290
Balades	291
Literatura	294
Carles Sindreu tafaneja el subconscient d'Hari-Hara	298

Noves novel·lats	301
Surrealisme	303
Miques i bocins	306
Distraccions	317
UNA ENQUESTA	319
Què enteneu que és o ha de ser una novel·la?	321
C. A. Jordana - Carles Soldevila - Rosa M. Arquimbau - Apel·les Mestres - Francesc Pujols - J. M. López-Picó - Domènec Guansé - Carles Sindreu - Agustí Esclasans - Joaquim Ruyra - Domènec de Bellmunt - Oliver-Brachfeld - Prudenci Bertrana - Tomàs Roig i Llop - Octavi Saltor - Sebastià Sánchez-Juan - Maria-Teresa Vernet - Aurora Ber- trana - J. M. Francès - J. M. Folch i Torres - Cecili Gasòliba - Carles Salvador - Francesc Trabal - J. Duch Agulló - J. Navarro Costabella - Joan Oller Rabassa - Rafael Tasis i Marca - Lluís Capdevila - Maurici Serrahima - Josep Roig i Raventós - Joan Sallarès - Ramon Esquerra	
ANNEX. INTERVENCIONS RADIADES EN GUERRA (1936-1938)	347
La dona i la revolució	349
Jardins	354
ÍNDEX CRONOLÒGIC I ORIGEN DELS TEXTOS	359

NOTA A L'EDICIÓ

Tots els textos que Mercè Rodoreda va signar amb el seu nom complet o amb les seves inicials els hem transcrit del volum *Obra de joventut*, de Mercè Rodoreda, editat per Institut d'Estudis Catalans, Fundació Mercè Rodoreda i Edicions 62. Ens hem fet nostres els criteris generals de mínima intervenció establerts en aquella edició, afegint-hi només les correccions que li eren coherents i que l'ull nou ha sabut veure. Quan ha calgut, hem tornat als originals per esbandir dubtes. En el cas dels articles signats amb pseudònim (o no signats de cap manera) que, en l'edició que teniu a les mans, atribuïm totalment o parcialment a Mercè Rodoreda, els hem transcrit directament de les publicacions originals i ens hem limitat a unificar els criteris aplicats als altres textos. A la capçalera de cada text hem inclòs, quan corresponia, el pseudònim amb què va ser signat, i hi marquem també els textos que van ser publicats sense cap signatura. Quan no hi ha cap marca de signatura a la capçalera vol dir que el text va ser publicat amb el nom complet o les inicials de l'autora.

LOCOMOTORA FUGAÇ I POTENT

MERCÈ IBARZ

Fa més de trenta anys, en les investigacions per al primer dels retrats bioliteraris de Mercè Rodoreda que, no ho hauria dit mai, li he acabat consagrant, vaig saber, per l'amiga Anna Murià, que MR s'havia dedicat al periodisme en els temps republicans. Me'n vaig anar a Ca l'Ardiaca i vaig començar a remenar diaris i revistes antics. La periodista cultural de vint-i-sis anys que era s'enfondia així en un ventall de formes del periodisme que venien ganades de recuperar en aquells temps de la pansida transició postdictadura. Uns quants ho havien fet (*Amb Potes Rosses*), uns altres havíem superat l'adolescència amb revistes d'humor polític, en aquests casos en espanyol, nous còmics destralers, macarres, i algun de ben educat, que també estava bé. No podia imaginar quina periodista havia estat, l'únic que sabia era que no n'havia parlat mai, que aquella etapa no la recordava ningú i que ella se n'havia ocupat prou bé, d'aquest oblit. Imagineu la sorpresa quan vaig llegir això que va escriure a primers d'octubre del 1933 a la revista *Clarisme*, que posa a la picota la rutina de representar el *Tenorio* per Tots Sants a Barcelona, quina MR se'm va alçar tan distinta de la que creiem conèixer:

Avui, que el motor rondinós dels avions gairebé no ens fa aixecar el cap; avui, que les grans velocitats no ens sorprenen; avui, en plena davallada de romanticismes; avui, que ens són familiars la [pistola] *browning* i els gàngsters i la bomba sota el seient del més inofensiu tramvia, en plena follia dels plans cantelluts del cinema —exercici per a eixamplar fins als més vastos horitzons l'intel·lecte i aclarir les potències il·luminant-les per on millor li sembla—, avui, a desgrat del temps i de les evolucions que aquest efectua, encara tornen a saltar dels més variats escenaris, als més diferents espectadors, els versos aquells.

Hi deia tant del que em captiva: imatges de la modernitat i una lúcida comprensió del pla cinematogràfic. Una cosa similar em va passar amb «Vampiresses d'ahir i d'avui», de gran finesa, sobretot quan parla de la intel·ligència de Marlene Dietrich, la fabricació de la Garbo i la bellesa felina de Brigitte Helm, la seva preferida. Quina Rodoreda. Quin llamp per mi que llegia i rellegia sencera la seva obra major fascinada per la raresa ombrívola i no obstant lluminosa de les últimes obres, així com per constatar que *La mort i la primavera* era coetània, escrita de seguida, de *La plaça del Diamant*.

Per acabar d'atreure més la meva atenció, l'article es titulava «Adeu a l'estiu» i es publicava cinc setmanes abans de les eleccions que donarien pas al Bienni Negre del govern de la dreta antirepublicana que tants es veien venir. En aquest context, és una sàtira del moment. Una sàtira d'una periodista de la Catalunya en revolució, com sempre en va dir Mercè Rodoreda d'aquells anys revoltats: «la *browning* i els gàngsters i la bomba sota el seient del més inofensiu tramvia». D'altres sàtires del Bienni Negre es poden trobar en aquest llibre, en les seccions d'humor de *Clarisme*, en què ella hi participa.

Ve't aquí aquesta altra Rodoreda, em deia cada dia en sortir de l'hemeroteca, asseguda al banc de pedra del pati de la font de Ca l'Ardiaca, l'altra Rodoreda: així titularia l'exposició de la seva pintura que li dedicaria el 2008, o sigui que en realitat estem davant de dues altres Rodoreda. La periodista i la pintora.

Llegir el seu periodisme em va permetre donar valor a aquella etapa, implacable i asentimental, juganera, llampant, i veure en aquest mirall nítid la transformació que les guerres i l'exili provocarien en l'obra i en el personatge públic de l'ardida, polifacètica, humorística, agosarada i molt treballadora periodista i escriptora. I comprovar que la Rodoreda que aniria cap a l'exili havia llegit molt i no era en absolut una escriptora sense formació, com de vegades encara pots sentir i llegir. S'havia iniciat el 1932 a *Mirador*, *La Rambla* i *La Publicitat* per passar a ser peça clau de la revista *Clarisme*, de la tardor del 1933 fins que va tancar el juny del 1934. Alhora que —subratllo— publica tres novel·les: *Soc una dona honrada?* el 1932 i el 1934 *Del que hom no pot fugir* i *Un dia en la vida d'un home*, i prepara una obra de teatre. Quina personalitat i quanta feina. En dos anys escassos. Vaig retenir que l'humor, transformat, negre, no la deixaria. Encara ara costa de veure'l en l'obra major, però i tant que hi és.

Va ser periodista només uns quants mesos, que no arriben a l'any. Amb l'empenta d'una potent locomotora, finalment fugaç en periodisme. Publicava cada setmana, dues com a molt, sovint dues o tres o més peces a cada número de *Clarisme*. En tenia 24 quan es va llançar al periodisme (i a la primera novel·la) i va deixar-lo que no havia fet encara els 26, amb un lapse de set mesos entremig. Engega l'octubre del 1932, però l'any següent s'estarà set mesos sense publicar res a cap diari ni revista, de març a octubre del 1933, durant l'any republicà més

insurreccional, en particular a Catalunya. Troba feina continuada a l'octubre, que surt *Clarisme*. Al cap d'un altre mes, les eleccions espanyoles de novembre les guanya, com deia, la dreta antirepublicana, que enderroca el govern republicà-socialista i engega el Bienni Negre que prepararà la guerra. La revista, subtitulada *Periòdic de joventut - Art i literatura*, en fa sàtira de tant en tant a les seccions humorístiques de signatura anònima, incloses en aquest volum, unes paròdies iròniques indirectes, per precaució de la possible censura.

Clarisme vol ser una plataforma de resistència cultural per als joves en aquests temps difícils. Obre les seves pàgines a periodistes en formació, escriptors novells i establerts, poetes i dibuixants, amb fervor i voluntat divulgativa dels recents diccionari i gramàtica de Fabra, i es proposa obrir polèmiques (Dalmau i MR escriuran a duo un assaig titulat justament *Polèmica*, reflexions sobre l'estil). La revista serà ara quinzenal, ara setmanal, té quatre pàgines i es ven al preu de vint cèntims. Va publicar trenta-set números.

Ella ja s'ha apuntat a l'Associació de la Premsa de Barcelona, abans de l'aparició d'aquesta revista que li permetrà practicar les arts del periodisme de manera continuada, que és com se n'aprèn. Però *Clarisme* plega nou mesos després, el juny de 1934, i ella deixa també el periodisme. Sí que va continuar publicant a un diari, *La Publicitat*, però com a escriptora: contes infantils, il·lustrats per Avel·lí Artís-Gener, Tísner, i, durant la guerra, contes en revistes antifeixistes del moment. Havia tret la quarta novel·la el 1936, *Crim*, abans de la insurrecció feixista. Quan la guerra engega es posa a escriure *Aloma*, que es publicarà el 1938, novel·la en què l'humor vira cap a les tonalitats greus del moment col·lectiu amenaçat.

Escriu llavors també contes de guerra i dues de les intervencions radiades de l'Associació d'Escriptors Catalans, vinculada a la UGT.

Rodoreda abandona el periodisme per la literatura. Sempre ho ha tingut clar: el periodisme seria el camp de fogueig de l'idioma —es va matricular en una acadèmia per aprendre a escriure'l bé— i de les provatures d'estil. Desconeixem com van anar els tractes per passar a publicar a *La Publicitat* cada quinze dies quan *Clarisme* va tancar, però no seria gens estrany que ella mateixa s'hi postulés, i no per fer entrevistes —que li havien donat un raig de reputació— sinó com a escriptora, de contes infantils. Contes gens patufetistes, són asentimentals, moderns. A partir d'aleshores, a la premsa només publicarà contes.

El periodisme va obrir portes als joves d'ara fa un segle i d'abans, en particular als que volien ser escriptors i més en particular als escriptors catalans. En el cas de les dones, encara més. No és infreqüent llegir, jo mateixa ho he escrit, que n'hi havia ben poques, si no cap, a les redaccions. A mesura que s'amplien les investigacions sobre el període ho hem de matisar. Sabíem que n'hi havia hagut unes quantes des de finals del XIX. *Feminal* (1907-1917) trenca sostres de vidre. Als anys vint, aprofitant les esclatxes de la dictadura primoriverista, un grup gens menystenible va prosseguir i més autores s'hi van incorporar. Carme Karr (1865-1943) fou una de les periodistes més conscients dels canvis, en l'etapa moderno-noucentista i en la republicana.

En ocasió de l'antologia que em va encarregar el TNC, *Pioneres modernes. Dotze autores de l'escena catalana 1876-1938*, publicada en una data tan inoportuna com el febrer pre pandèmic del 2020, em vaig trobar que, tret de dues, des de finals del XIX fins a la guerra, totes aquelles dramaturgues, dones molt preparades, eren també periodistes actives i punyents, professionals. Publicaven de manera fixa, amb columnes pròpies, a revistes i diaris, dirigien

revistes significatives com *Feminal*, en el cas de Karr. El periodisme, convé proclamar-ho, va ser des del XIX una plataforma per a la veu pública de les dones i, amb els anys, una manera de sortir de casa, mirar de professionalitzar-se, escriure i opinar. De refermar els propis criteris. La poliglota Maria Carratalà (1899-1984), per exemple, escriu crítica musical a *D'Ací i d'Allà* i altres revistes amb un to corrosiu que li val rebuigs, que ella sosté i que finalment li és reconegut. I tantes de les seves companyes d'aquella antologia teatral. En què també hi és la supermoderna Rosa M. Arquimbau, periodista ja durant els anys vint, que entre 1929 i 1936 es podrà professionalitzar.

Irene Polo, gran periodista, inventora com qui diu del reportatge a primera línia, que no soc única a considerar-la predecessora del nou periodisme nord-americà de quatre dècades després, va exercir entre 1927 i 1936. D'altres coetànies de MR eren Anna Murià, periodista des del 1925 i directora al final de la guerra del *Diari de Catalunya*, i Aurora Bertrana, que entre 1928 i 1937 publica reportatges i articles de viatges i durant la guerra serà redactora en cap de la revista *Companya*. La majoria conrea la ironia i el to desimbolt, escriuen en primera persona (cosa ben habitual en tota mena d'opinatadors i repòrters de l'època, això no és cosa d'ara) i es fan llegir. Trets que comparteix MR en un nivell accentuat. Calia fer-se notar, aspiració consubstancial del periodisme, fer-se llegir.

Un esbós de la Rodoreda periodista. Comença bé, en la revista més moderna i prestigiada del moment, *Mirador*, un referent que no ha tingut ni té continuació. Entrevista l'actriu Maria Vila, avui no tan recordada com es mereix. No busca la Xirgu lorquiana sinó la Vila, dama del teatre en català. No farà el que ja fan altres col·legues en altres mitjans. Engega seriosa, amb consideracions

engrescadores sobre l'art de l'entrevista entesa com a art psicològic, que avui se sostenen perfectament. En la transcripció no inclou les seves preguntes, ni tampoc ho farà en la posterior a la soprano Mercè Plantada ni, tot seguit, en el reportatge sobre l'esposa i la filla del president Macià al palau de la Generalitat, cosa que denota voluntat d'estil periodístic. La recerca de l'estil, el turment de l'estil. Quan entra a *Clarisme*, al primer número, l'1 d'octubre de 1933, el to mesurat li durarà un mes, al següent ja llença dards i fletxes, contra el *Tenorio*, text amb què hem començat aquestes ratlles, crònica d'una dona revoltada contra els estereotips, sàtira del previsible govern dretà espanyol.

El seu interès inicial pel teatre està en relació amb la seva primera intenció de ser una autora teatral, filla que era de dos bons representants del teatre d'aficionats, tan potent de sempre en la societat catalana. El 1935 va presentar al premi Ignasi Iglésias l'obra *Sense dir adeu*, de què de moment només hi ha constància per informacions de premsa, el text no s'ha trobat.

El periodisme de conjunt de Rodoreda manifesta curiositat i una posició divulgativa —de vegades amb un cert sarcasme juganer de l'androcentrisme— per transmetre als lectors la presència activa de les catalanes, tant en la literatura com en l'espai públic.

Com a crítica literària és directa i gens primmirada cada dos per tres: amb els coetanis i amb els clàssics, amb els morts i amb els vius que podria trobar a la cantonada, lloa quan li sembla que ho ha de fer i no s'immuta de donar lliçons com qui diu a tot cristó. És una crítica llegida i preparada que es coneix a fons el llibre que comenta, i el lector ho adverteix. La passió d'una escriptora de vint-i-pocs anys, d'una jove que vol ser culturalment moderna, hi sura fort. Sovint és condescendent amb les novel·listes de la seva

generació, sigui Anna Murià o Rosa M. Arquimbau. Deixo la resta a la descoberta de les lectores i els lectors d'aquest volum.

El mateix pel que fa al conjunt de les seves entrevistes, el gènere que s'ha destacat més d'aquesta etapa seva. Hi construeix un personatge que va modulant a cada entrevista, que ben probablement tenia poc a veure amb la persona que havia conversat aquell dia amb aquell escriptor. Quan signa amb el seu nom, aquí les entrevistes, Rodoreda practica el periodisme com a autopsada en escena minuciosa d'una caricatura d'autoretrat que, de vegades, emet una certa evidència sobre aquella dona que el poeta Carner havia qualificat un dia de taciturna: un autoretrat confessional en aparença, explica això i allò d'ella, s'agosara fins al punt de posar-se ella mateixa contra la paret. Aquest últim signe no és gaire aliè a la Rodoreda de postguerra. Convido en qualsevol cas els lectors a fer-se la seva pròpia MR jove.

Els escrits de cine són per mi els millors del seu periodisme, els més ben calibrats en contingut i to, escrits des de la condició de creadora en potència. No en va fer tants com de literatura, la va substituir aviat Pere Casadevall, però tots mostren intel·ligència cinematogràfica. Al llarg dels anys, en la seva obra major, la perspicàcia comprensiva d'aquest art visual nou —basat en la síntesi narradora de totes les arts, com no se n'havia vist cap altre fins llavors— l'ajudarà a trobar la veu i l'estil definitius que l'han fet una distingida autora europea; el cine forma part intrínseca del sintètic estil narratiu rodoredià.

És sabut que rebutjaria les seves quatre primeres novel·les, sense pietat, tot i la en general bona acollida crítica. Només va acceptar de republicar *Aloma* trenta anys després, des de l'exili, reescrita de dalt a baix estilísticament i eliminant qualsevol referència icono-

gràfica dels temps republicans. No va voler saber mai més res de l'obra anterior a *Aloma*, ni literària ni periodística, per deixar ben clar, al meu parer, que aquell «món que va ser», com sàviament n'ha dit Anna Murià, fou destruït i no tornaria més. No volia contribuir a les falses il·lusions, a refundar les esperances demolides d'aquella joventut ni a mitificar-les. Aquell món, aquella Barcelona, aquella Catalunya, no tornaria. Però va existir. Reviu en el periodisme de tota mena dels anys trenta, reviu en el periodisme de Mercè Rodoreda.

Criteris d'edició

Aquest volum està estructurat segons els gèneres periodístics que va cultivar Mercè Rodoreda, començant pel primer, les entrevistes. Inclou: 1) escrits signats per ella; 2) textos amb pseudònims sobre els quals hi ha cert consens entre els investigadors que darrere hi és ella: Bolic quan escriu de cine, Just d'Esvern quan fa crítica literària, que he trobat oportú de col·locar en el mateix bloc de la secció respectiva, indicant-ne el pseudònim, per afavorir la lectura de l'abast de la crítica practicada per MR, i 3) textos signats amb un plausible pseudònim col·lectiu del reduït equip de *Clarisme* en què MR és peça clau, Hari-Hara, a les seccions d'humor Anti-Be i Ta-Bola.

Anem als criteris seguits respecte de les atribucions. *Clarisme* dona especial relleu a l'humor i la sàtira, seguint el model i alhora en contra d'*El Be Negre*; vol comprometre el germà gran des d'un petit fòrum que aspira a atreure joves periodistes i escriptors en la llengua de Fabra, de la qual és un altaveu tan potent com pot. Una redacció mínima com la de *Clarisme*, que dirigeix el seu propietari, Delfi Dalmau (director així mateix de l'acadèmia d'ensenyament de

la llengua catalana que duu el seu nom, en què es formen Rodoreda i més redactors de la revista), una redacció escassa així condueix a aquestes fórmules ben pròpies del periodisme del moment, aquí i arreu d'Europa i Amèrica: pseudònims col·lectius i pseudònims individuals, per evitar els noms repetits dels redactors —Rodoreda, Miquel Martines, Pere Casadevall, Ventura Plana— dues i tres i fins quatre vegades per pàgina, per no mostrar en definitiva que fan la revista entre quatre. Pseudònims col·lectius per a les seccions més atrevides i pseudònims individuals en altres, com la crítica de cine i de llibres.

«Vós sou Hari-Hara?», inquireix a boca de canó C. A. Jordana quan Rodoreda l'entrevista.

—No... —espantada.

—No sé... l'estil aquell i l'estil d'un cert llibre, i d'un cert conte...

—No, no...

—És estrany... —riu.

Aquest diàleg per si sol permet concloure que l'és, és l'Hari-Hara, del tot o en bona mesura. Que Jordana l'hi preguntí indica que així es creia en aquests cercles. La ironia és senya de l'època, que la guerra s'ocuparà d'eliminar de soca-rel.

L'estil de tantes de les columnes signades Hari-Hara a les seccions Anti-Be i Ta-Bola remet a MR en moltíssimes ocasions, si el comparem amb el dels seus articles i entrevistes signats amb el seu nom i amb les primeres novel·les, ben en particular en una frase del pròleg de la primera, *Soc una dona honrada?*, que he integrat en tots els meus llibres rodoredians com a retrat del personatge públic que s'estava construint, i ara escric de grat també aquí: «Dic

el que penso i penso el que no dic. Però al capdavall sempre dic el que he pensat, sense pensar el que he dit».

Aquestes seccions practiquen l'humor, sovint sense filtres, de la ironia, el sarcasme i l'astracanada, com també l'exercia Rodereda quan signava amb el seu nom, en novel·les i en articles. Les seves quatre primeres novel·les foren en general ben rebudes per la crítica, però no pel *Be Negre*, que li'n dedicava de ferotges i misògines. Considerant el caràcter decidit llavors de MR en periodisme, no és gens estrany que s'abonés a parodiar i criticar de valent el gran satíric. El *Be* va protestar i els claristes —com s'anomenaven— van canviar el nom de la secció, L'Anti-Be, pel de Ta-Bola (gresca), no sense deixar ben clar l'atac del *Be* i publicant tot seguit ridícules declaracions apòcrifes i caricatures sense pietat dels escriptors vinculats a la discòrdia que havia fet vessar el vas: «Després de l'atac pistola a la mà de què ha estat objecte l'Anti-Be (que mai més no podrà redreçar-se de la flaqueza que a les pernes li ha quedat), per part dels prestigiosos intel·lectuals que en el número anterior al·ludíem més o menys verídicament, ens hem vist obligats a publicar les lletres dels destacats personatges, sota la perspectiva de l'amenaça del joc de la castanya, si no ho fem així: això i no res més, és el que ens fa obeir com el més be de tots els bens». Els escriptors parodiats són els crítics Just Cabot i Manuel Brunet, els escriptors C. A. Jordana i Agustí Esclasans i el caricaturista Jaume Passarell.

Més sobre l'ús de pseudònims individuals. Eren freqüents a la premsa de l'època, encara que se sabés aviat qui hi havia al darrere, com un joc de màscares amb què els col·laboradors de seccions fixes volguessin preservar el seu nom de ploma als llibres i alhora potenciar-lo. És el cas entre més d'Eugeni d'Ors, de C. A. Jordana,

d'Armand Obiols si hagués acabat cap llibre (tot i que és ben probable que els fes servir per la quantitat d'articles que publicava en diversos mitjans). El pseudònim és més aviat un joc que, en una societat literària minsa com la catalana llavors, permet al lector de creure's un dels escollits, un dels que «ho saben». Com el Just d'Esvern de la MR crítica literària, actualment acceptat pels investigadors, que els lectors informats podien llavors reconèixer qui amagava. Així mateix amb el pseudònim Bolic quan escriu de cine. Bolic és una paraula avui gairebé descartada, que significa farcell / manyoc, que MR fa servir a la seva primera novel·la.

Quan es tracta de sàtires i tafaneries millor posar-se màscares. Fins per divertir-se, com vam fer una temporada a l'*Avui* la secció de cultura —Agustí Pons, Julià Guillamon, Avel·lí Artís i jo mateixa— escrivint a vuit mans cada setmana una secció firmada Virgili i Salvat.

He inclòs així mateix l'enquesta sobre què és i què ha de ser una novel·la. Forma part de les *Enquestes de Clarisme*, sense signar. Cal entendre doncs que hi va participar la redacció sencera. És difícil de creure que ella no hi intervingués en bona manera, havent entrevistat uns quants dels escriptors convocats, ara preguntats per les diatribes de Josep Pla i el crític Manuel Brunet contra el gènere i la vigència moderna de la novel·la, per ells difunta.

En els números que la publiquen, del 7 d'abril al 19 de maig de 1934, les seccions fixes humorístiques desapareixen. Ja en devien tenir prou, ella (que hi segueix publicant entrevistes) i els seus companys, d'omplir la revista, contactar els enquestats i esperar i transcriure les respostes, que no sempre els arribaven tal com les havien demanat: «Tornem a pregar als nostres col·laboradors que ens trametin tot l'original escrit en una sola cara dels fulls de paper i sempre a doble ratlla, a fi de facilitar-nos la correcció i composició».

És una altra signatura col·lectiva, redaccional, que incorporo pel criteri que acabo de dir, que ella hi és darrere, així com per l'interès intrínsec de la doble pregunta —què és i què ha de ser una novel·la— i la qualitat i la franquesa planera de la gran majoria de les respostes de novel·listes i crítics. Les tres autores consultades —Maria Teresa Vernet, Rosa M. Arquimbau i Aurora Bertrana— proporcionen de les respostes més enraonades i modernes, ajustades al present. Trabal és el més divertit i Ramon Esquerra el més franc. L'enquesta és, deia, una resposta a les invectives dels articles de Pla i Brunet, rebutades pel crític i novel·lista Rafael Tasis i, tot seguit, per aquesta enquesta dels claristes que olímpicament no esmenta els contraris a la novel·la.

El volum comença amb les entrevistes, el gènere amb què Mercè Rodoreda es va iniciar en el periodisme. Segueixen els altres dos gèneres majors del periodisme que va cultivar amb el seu nom, les cròniques i els reportatges. Prossegueix amb les crítiques de cine, teatre i llibres, les signades amb el seu nom i les signades amb pseudònim, el qual s'indica, i conclou amb l'enquesta sobre la novel·la. En cada apartat l'ordre és cronològic.

En l'annex, al marge del seu periodisme en actiu (1932-1934), he considerat bo d'incloure les intervencions radiades que va fer com a escriptora durant la guerra, atès que la ràdio fou el mitjà periodístic i de comunicació per excel·lència en aquells temps d'angoixa, plens de dificultats per a la premsa escrita.

L'índex final de la publicació cronològica de tots els textos permet veure quantes col·laboracions feia MR en un mateix número de *Clarisme*, cosa que prova, en el breu temps que va exercir, l'amplària i l'olfacte periodístic d'aquests papers lliurats, com és de llei en periodisme, a punt de l'hora innegociable de tancar l'edició i passar a la rotativa. Sense oblidar les tres novel·les que en aquells anys va publicar.

PARLANT AMB MARIA VILA

MIRADOR (20/10/1932)

La psicologia d'una persona, per vulgar que aquesta sigui, mai no és una cosa poc complicada com fan creure, a qui les llegeix, les novel·les blanques. Tots tenim un camí fressat a la vida més o menys planer, però envers el qual ens menen els costums, les circumstàncies, tot el que ens volta; i no som nosaltres, encara que ens ho creguem, els qui l'havem escollit, i això fa que ignorem la veritat. Ningú no la coneix. Es deixa desitjar i àdhuc us dona esperances, però, il·lusos, no creieu que se us lliuri completament; és femenina i li agrada de saber-se desitjada i flirteja a tort i a dret. I, quan la creieu vostra, mofeta se us esmuny dels dits i arribeu a pensar que el mot *veritat* és un mite, i que aquesta no existeix.

Tothom té sense saber-ho algun tret amagat, abscondit dintre seu, com una doble personalitat. I quan el que n'és posseïdor menys s'ho pensa, el tret s'engega, i surt a la superfície la veritable personalitat, sorprenent a tothom, àdhuc a qui la posseïa; ara, que manta volta s'esdevé que aquesta personalitat ignorada, aquest «tret» s'engega tard, quan ja haveu avançat massa en el vostre camí, i llavors us desplau.

A Maria Vila, tanmateix, el seu tret fou matiner; en tenir disset anys eixí al defora valent i decidit enduent-se-la enlaire i deixant-la suaument damunt d'un escenari, on la feu triomfar.

Maria Vila, gran actriu i dona amb majúscula, és la senzillesa personificada. I no és la seva senzillesa un pretext per a plaure ni per a fer-se agradable; és un do innat en ella; fuig de tota pose i de tota afectació i en enfrontar-vos amb la dona, per bé que suri el record de l'actriu, roman aquesta a segon terme, com en una mena de desdoblament, fent-vos planera la conversa amb ella, de la qual només transcriu, com escau, la seva part.

—No. No hi hagué lluita. De seguida, primers papers, i això que llavors jo era molt joveneta, tot just disset anys, però és perquè el públic és bo.

—Si jo pogués recomençar la meua vida, escolliria el mateix camí. La vida dels artistes, per bé que té les seves contrarietats, té també les seves compensacions; vivim intensament, vivim de pressa i fruïm de grans emocions. Ara, que cal una gran vocació; qui digui que els artistes passen una vida distreta i fàcil, és que no coneix res d'aquí dins. Jo, cada dia, a la una ja soc aquí; la meua casa és això: del camerino a l'escenari, i de l'escenari al camerino. El qui treballa més, però, és en Daví; la responsabilitat de director és molt gran i el muntatge de les obres porta molts maldecaps.

—Gairebé tots els artistes vivim els nostres personatges. Quan el personatge no s'adiu amb el nostre temperament, hem d'esforçar-nos perquè ens plagui i fer que s'hi adigui, i lluitem fins que ho aconseguim.

—El drama m'agrada. I també la comèdia dramàtica, potser encara més que el drama, i és també la que plau més al públic. Ara, que en la intimitat, dintre de casa, mai no em sento dramàtica.

—Els intervius? No gaire, en soc força enemiga, i jo crec que perquè soc catalana i els catalans, per regla general, fugim de tota mena de propagandes i d'exhibicionismes, no ens agraden els afa-lacs; som, en tot, molt austers. Encara que tot això sigui necessari per a un artista; és un defecte sentir-se així, doncs.

—Ens hem passat l'estiu voltant tot Catalunya amb *L'hostal de la Glòria*, amb el qual hem assolit molts d'èxits, però jo només em sento bé ací, a casa, prop de tot el que és meu i estimo.

—Estrenarem un drama de Carles Soldevila; l'autor ja ens n'ha explicat alguna cosa, i serà molt interessant. D'en Millàs-Raurell, una comèdia; ens l'ha llegida, i farà força bonic.

Damunt d'una tauleta prop de la qual seiem, posen la seva nota de color unes roses que es comencen a esfullar, i amb els pètals de les quals les mans fines i senyoriales de la Vila juguen fent-ne piletes, que, un cop fetes, esbarria per a tornar a recomençar de bell nou.

—Molt! M'emociono molt. Jo voldria estrenes cada dia, i, tan-mateix, s'apodera de mi un nerviosisme que cada vegada, a cada nova estrena, en lloc que el costum el faci minvar, s'accentua.

—Oh! Els aplaudiments...

—Estem molt animats. *Desitjada* porta molt públic, potser perquè l'ambient està més tranquil, perquè sembla que tot es va normalitzant, i el teatre és una de les coses que necessiten més tranquil·litat. A la més lleu commoció la gent no surt de casa i menys per anar al teatre. Avui mateix he sentit parlar de vagues, i ja estic esporuguida.

—Molt i molt. Sempre han tingut èxit de públic, les obres d'en Sagarra. Els versos mateix del darrer acte de la *Desitjada* són bellís-sims i els dic de gust.

Es fa tard. Maria Vila s'ha alçat i comença d'arreglar-se; amb l'índex reparteix, com si res no fes, el carmí pels llavis; tot, en

aquesta dona, és ple de naturalitat. I, tanmateix, s'endevina en ella un fons d'energia i voluntat immenses, junt amb uns nervis belluguets que domina a plaer.

—No, la meva filla no serà artista.

I repeteix la frase com si l'obsessionés, bo i escampant-se coloret per les galtes, abans lleument pàl·lides.

Fora interessant d'esbrinar totes les sensacions, totes les crisis espirituals per les quals passa una artista, tota la ductilitat i la subtilitat que li calen per a ésser cada dia una persona diferent, conservant sempre la seva personalitat, essent ella mateixa, i m'interessa a mi la psicologia d'aquesta artista que sap ésser alhora esposa i mare, que per un excés de modèstia creu que el públic és condescendent i bo, i ignora que el públic és exigent, que demana i vol, i sempre vol el que demana; que se sent feliç només que amb els aplaudiments, amb aquests aplaudiments que jo crec com una mena de morfina; i se sent catalana, i com a catalana és franca, senzilla i noble, i que no vol que la seva filla sigui artista perquè, com gairebé totes les mares, desitja per a la seva filla la màxima felicitat.